

מבנה שבע הברכות ומשמעותן

הקדמה

ככלל, טקסים הם חלק חווייתי ומשמעותי ביותר בחיי האדם. ישנה חשיבות רבה לשאלה אם האדם או בני הזוג המשתתפים בטקס מבינים את מהלך הטקס ומזדהים עם תכניו. טקס החופה הוא אירוע מרגש ומיוחד לכל זוג הבא בברית הנישואין, ולרוב הזוגות הוא מרכזי ומיוחד בהיותו טקס חד פעמי. לרב מסדר הקידושין יש אפשרות מכרעת להשפיע על מדת ההזדהות של בני הזוג עם תכניו של הטקס, ובמיוחד אמור הדבר לגבי זוגות שאינם שומרי תורה ומצוות. להם עלול הטקס להראות מראש כמיושן ולא רלוונטי, לעיתים אף כעול טורדני ומיותר; זאת למרות רצון וצורך בסיסיים בטקס מיוחד שיתן משמעות לבואם של בני הזוג בברית הנישואין. הסבר נכון של טקס החופה והקידושין עשוי לתת תשובה עמוקה ומשמעותית לצורך חיוני זה של בני הזוג. הסבר עמוק עשוי להעצים את החוויה וההעמקה לא רק לגבי הטקס אלא לגבי משמעות הנישואין בכלל. זאת מלבד התועלת הכללית שהבנה כזו עשויה לגרום, והיא לקרב את בני הזוג למשמעויות טקסים יהודיים בפרט ולתורה ומצוות בכלל.

בדרך כלל חלק משיבת הרב עם החתן והכלה בפגישה המקדימה לחתונה, כולל התייחסות לסדרי החופה והקידושין. במסגרת זו ברצוני להתייחס למשמעותן ולסידורן של שבע הברכות. פשוט שיש צורך חיוני להתייחס בפגישה המקדימה למשמעות הברכות. ההתרגשות והיסח הדעת שתחת החופה אינם מאפשרים תשומת לב לברכות, ולכן חוסר התייחסות מוקדמת משמעותה חוסר התייחסות בכלל. משיחות רבות עם זוגות התברר שגם זוגות דתיים ששמעו פעמים רבות את שבע הברכות קודם לכן, לא שמו ליבם למסגרת המיוחדת של הברכות ולתוכן. לכן ברצוננו להדגיש תחילה את הצורך בהתייחסות המוקדמת לחופה בכלל ולשבע הברכות בפרט.

כנקודת פתיחה אפשר לתאר את המצב הפיזי של עמידה במעגלים מתחת לחופה ומסביבה. דהיינו: במרכז עומדים החתן והכלה, שהם לב האירוע ועיקרו. מסביב להם עומדים האנשים הקרובים ביותר אליהם: הורים, אחים ואחיות, סבים וסבתות. במעגלים הקרובים לחופה עומדים חברים קרובים, וככל שמתרחקים מהמרכז גם הקרבה בדרך כלל פחותה, על אף שכל הנוכחים מרגישים קשר וקרבה לשמחה. ישנם גם אנשים שכלל לא נמצאים בחתונה, אך החופה חשובה להם וגם הם שותפים בשמחה למרות היעדרותם הפיזית ממנה. גם מבנה שבע הברכות בנוי באופן דומה. ישנן ברכות שהן ברכות מיוחדות לחתן ולכלה, ברכות המתייחסות בעיקר לשמחתם של החתן והכלה, זהו המעגל הפנימי ביותר. ישנן ברכות העוסקות במישור הלאומי ומתייחסות לעם ישראל ולארץ ישראל, זהו המעגל האמצעי. במעגל החיצוני ביותר ישנן ברכות הנוגעות במישור האוניברסלי, כפי שננסה להראות לקמן. ככלל ניתן לומר שישנו מעבר מהמעגל החיצוני האוניברסלי, דרך מעגל הביניים - הלאומי, אל המעגל הפנימי-האינטימי של החתן והכלה. הברכה השביעית כוללת בתוכה שוב את המעגלים כולם, ושוב - מהחוץ פנימה.

א. ברכת הגפן

ראשית יש צורך להתייחס לברכת הגפן שאיננה חלק מהמבנה שהוזכר לעיל. לא נפרט כאן את המכלול של ברכת הגפן הראויה לעיון נפרד, אך נזכיר בראשי פרקים את העיקרון שייין קובע ברכה לעצמו¹. דהיינו, בדרך כלל אדם שותה ואוכל מחמת רעבונו או צמאו. לעומת זאת יין בדרך כלל בא מחמת צורך החורג ממסגרת האכילה והשתייה, והוא בא מחמת הצורך לברך עליו לכבוד אירוע מיוחד, כגון ברית מילה או פדיון הבן, קידוש והבדלה, קידושין ושבע ברכות². כמו כן יש להסביר לזוג מדוע מברכים פעמיים ברכת הגפן מתחת לחופה, ופרטים נוספים לגבי תפקיד ומשמעות היין החורגים ממסגרת מאמר זה.

ב. "שהכל ברא לכבודו"

הברכה השנייה - "שהכל ברא לכבודו". לכאורה יש לשאול, מהו הקשר לחתונה? הזוג בדרך כלל עסוק באופן טבעי בשמחתו הוא, ובמידה מסוימת בצדק. אבל משמעות הנישואין והשמחה הכרוכה בהם חורגות מעבר למשמעות המצומצמת של שמחת הזוג. מאז בריאת העולם הושתתה המסגרת הטבעית של זוגיות, של קשר בין איש ואשתו - "על כן

1. ברכות מא, ב - מב, א.

2. רש"י שם.

יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד³. משמעות הנישואין כוללת בתוכה מישור אוניברסלי של "לא תוהו בראה, לשבת יצרה"⁴, של פיתוח העולם ושכלולו. האדם משתמש בעץ ובונה ממנו רהיטים, מסיע אבנים ובונה מהן בית, נוטע ומצמיח, חוקר, לומד ומפתח את העולם כולו. זהו חלק מתפקידו של האדם שניתן לו על ידי בוראו שחנן אותו בחכמה, בבינה ובדעת, בעיקר לצורך העניין הרוחני, אך גם לצורך בניינו ושכלולו החומרי של העולם. בנישואין ישנו הצעד הראשון לקראת העמדת הדור הבא. ביצירת הדור הבא שותפים האיש והאשה יחד עם הקב"ה. זהו בניין במשמעותו החומרית הפשוטה על ידי הבאת צאצאים לעולם, וגם במשמעותו הרוחנית על ידי חינוך והדרכת הדור הבא. בברכת "שהכל ברא לכבודו" באה לידי ביטוי יכולתו זו של האדם להשתתף עם הקב"ה במעשה בראשית⁵.

הפרשנויות דלעיל יכולות אולי לסייע לנו להסביר את משמעותה של הברכה "שהכל ברא לכבודו" מתחת לחופה⁶.

ג. יוצר האדם

ברכה שלישית - "יוצר האדם".

"אדם" אינו איש בודד ולא אשה בודדת. הגדרת "אדם" היא איש ואשה יחדיו - "ויקרא את שם אדם ביום הברואם"⁷. על ידי קשר הנישואים ישנה יצירה חדשה של מושג האדם. עד הנישואין נחשבים האיש והאשה כ"פלגא דגופא". גם מושג זה הוא מושג בראשיתי אוניברסלי מקדמת דנא. בברכה הרביעית ישנו פיתוח נוסף של עקרון זה.

3. בראשית ב כד.

4. ישעיהו מה יח.

5. על אף שגם שתי הברכות הבאות, "יוצר האדם", הן אוניברסליות, הרי שהברכה הראשונה היא כללית יותר מפני שבה - **הכל** ברא לכבודו. כלומר, שגם בתוך התחום האוניברסלי עצמו ישנו מעבר מאוניברסלי הכללי אל **האדם** האוניברסלי. ניתן לומר אם כן שגם מעגל זה מחולק לשני מעגלי משנה מהחוף פנימה. מהתחום הקוסמולוגי - "תנינים וכל תהומות, אש וברד שלג וקיטור, רוח סערה עושה דברו, ההרים וכל גבעות, עץ פרי וכל ארזים, החיה וכל בהמה, רמש וצפור כנף, מלכי ארץ וכל לאומים, שרים וכל שפטי ארץ, בחורים וגם בתולות, זקנים עם נערים - **יהללו את שם ה' כי נשגב שמו לבדו, הודו על ארץ ושמים**". מהמעגל בו הבריאה כולה מתארת את גדולת ה'; אל המעגל האנושי האוניברסלי.

6. השקפה דתית על האדם כמי שתפקידו ליצור לשכלל ולפתח, עשויה לעיתים להפתיע אנשים חילוניים. לעיתים מתוך טעות עלולה ההשקפה החילונית לייחס להשקפה הדתית תכונות של ציות והכנעה על חשבון יצירתיות, חקירה ופיתוח.

7. בראשית ה ב.

ד. ממנו בנין עדי עד

ברכה רביעית - "אשר יצר את האדם בצלמו בצלם דמות תבניתו, והתקין לו ממנו בנין עדי עד, ברוך אתה ה' יוצר האדם".

צלם א-להים שבאדם הוא עובדת היותו חי - הוגה - מדבר. משמעות רבה יש לעובדה זו בהקשר של בחירת בן זוג או בת זוג. בשונה מבעלי החיים, שבהם הקשר בין המינים הוא גופני גרידא ואקראי, הרי שמין האדם בוחר את זוגיותו מתוך שיקול דעת, על פי גורמים נוספים מלבד המשיכה הגופנית, ולא באופן מזדמן אלא על מנת לבנות תא משפחתי קבוע. נקודה זו משמעותית ביותר לגבי חתן וכלה שקיבלו עליהם לא מכבר את ההחלטה לגבי בחירתם את בן זוגם. הדגשת הגורמים הנוספים מבליטה את היות הקשר גם רוחני ועמוק, לטווח ארוך, ואת הניסיון להגיע ל"אהבה שאינה תלויה בדבר"⁸.

"והתקין לו ממנו בנין עדי עד" - הברכה מדגישה את בריאת האשה מהאיש. אנו רגילים מקטנתנו לסיפור בריאת האשה, אולם כל עניין בריאת האשה דווקא מצלעו של האיש טעונה הסבר והבהרה, בפרט לחתן ולכלה. כבר בעבר נדרשו חכמי ישראל לענין זה: אמר ר' ירמיה בן אלעזר: דו פרצוף פנים היה לו לאדם הראשון שנאמר "אחור וקדם צרתני"⁹.

"ותשת עלי כפכה" - אמר ר' אלעזר: אנדרוגינוס בראו שנאמר "זכר ונקבה בראם". אמר ר' שמואל: דו פרצופין בראו ונסרו ועשאו גב לכאן וגב לכאן"¹⁰.

ניתן להשתמש במקורות אלו כפתיח לדיון בעניין בכללותו. לאחר אזכור עניין בריאת חוה מצלעו של אדם הראשון, אפשר לשאול את הזוג, מהי המשמעות הפנימית של בריאת האשה דווקא מצלעו של האיש? מה היינו חסרים אילו נבראה גם חוה עפר מן האדמה, ממש כמו אדם הראשון?

מבלי להיכנס לדיון עמוק וארוך מדי שאין כאן מקומו¹¹, ניתן בכל אופן להתייחס למספר

8. אבות פי"ה מ"כ.

9. עירובין יח, א. ציטוט הפסוק מתהלים קלט.

10. ילקוט שמעוני לתהלים קלט.

11. ככלל, אנו משתדלים לנהל עם הזוג שיחה מעמיקה וכנה, לפתוח אפשרויות לרעיונות וכיוונים מחשבתיים ולא דווקא לתת תשובות מוחלטות לנושאים המועלים. מאידך, לא כל זוג יכול ומעונין לנהל דיון מעמיק. יש להיות ער וקשוב לזוג היושב לפניך ולהיזהר מאד לא להעמיס על הזוג דיון שנראה לו ארוך או לא מעניין, בבחינת "דע לפני מי אתה עומד"...

נקודות: ראשית, עצם יחסי הגומלין בין איש ואשה¹². הזכרנו קודם לכן את היותם של האיש והאשה "פלגא דגופא". המקורות מביעים באופן ברור את עובדת היותם של אדם וחיה מחוברים בתחילת בריאתם. על פי זה ניתן לומר שהאיש והאשה כיום בעצם מבטאים את אותה מציאות עליונה קדומה, כל אחד באופן המיוחד אותו. יש כאן את המאחד בין האיש והאשה לעומת המייחד כל אחד מהם. זהו נושא המעסיק עד מאד את בני הזוג בימינו בכלל ואת הנשים בפרט.

נקודה נוספת היא עצם המשיכה בין בני הזוג היכולה להתבאר מתוך המקורות דלעיל - הנסירה והפירוד בין בני הזוג התבצעה אמנם, אך רושם החיבור הקדמון נשאר והוא המעורר את הגעגועים לחיבור המחודש - "על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד"¹³. החיבור המחודש בין שני בני הזוג הוא סוג מסוים של חזרה לגן העדן האבוד¹⁴. יש במשיכה זו גרעין של קודש הניטע בו באדם עוד בטרם נולד, וכיון שמדובר על חיבור בין ישויות ספציפיות מסוימות שהיו מחוברות ונתפרדו כדי להתחבר מחדש, ממילא עולה הצורך בשמירה הקפדנית על שמירת ברית קודש זו בין איש לאשתו. נושא נוסף המתקשר לנושא הקודם, הוא נקודת המבט הרואה בכל אדם ישות עצמאית אוטונומית, לעומת הזיקה והקישור המחברים בין שני בני הזוג. לגבי חתן וכלה יש משמעות מיוחדת לנושא זה. מחד יש ויתור מסוים על עצמאותו של כל אחד מבני הזוג לצורך בניית התא המשפחתי. מאידך, ההשלמה הטבעית החיונית לכל אדם היא על ידי בן זוגו, ורק כך יוכל להשלים את עצמו באופן הראוי. ראיית כל אדם כאוטונומי, כנפרד; בצד ראייתו כ"פלג גוף" של בן זוגו, היא חיונית לצורך נישואין תקינים¹⁵.

12. באופן ביולוגי פשוט כל אדם הוא ילוד אשה. לכאורה כסתירה לעמדה המקראית שהאשה נוצרה מהאיש. אין כאן סתירה אלא השלמה של שתי נקודות מבט. שהרי גם הוולד שהוא ילוד אשה נוצר בעצם מאיחוד משותף ומחודש של איש ואשה. דווקא היכולת לחזור למצב הבריאה הקדמון של איחוד איש ואשה, הוא המאפשר לאדם להשתתף בבריאה החדשה של אדם חדש. להיות שותף עם הקב"ה בבריאה - "אביו נתן בו לובן ואמו נותנת בו אודם, והקב"ה נותן בו רוח ונשמה": הערתה של ד"ר ורד נועם, שזו גם ההזדמנות להודות לה ולעוזי פוקס על הערותיהם המחכימות.

13. בראשית ב כד.

14. העולם כולו בנוי באופן זה של בנייה א-להית מושלמת של מציאות עליונה עד מאד; לאחר מכן שבירתה, ולאחריה בנייה אנושית מלמטה למעלה מתוך כמיהה אל אותה מציאות עליונה. למעוניינים בהרחבת נקודה זו ניתן לעיין במאמרנו: "המגיד מראשית אחרית" בביטאון "ישע ימינו", המועצה הדתית מטה בנימין, גליון 53, כסלו תשנ"ח.

15. וכניסוח העממי המוכר - "שנינו ביחד וכל אחד לחוד".

הדגש שהזכרנו לגבי הצורך בהתאמה מיוחדת בין האיש המסוים לאשה המסוימת. הוא עניין נכבד ביותר. על פי המדרש¹⁶ התאמה זו היא עיקר עיסוקו של הקב"ה מאז בריאת העולם: מטרונה שאלה את ר' יוסי בן חלפתא, אמרה לו - לכמה ימים ברא הקב"ה את עולמו? אמר לה - לששה ימים, כמו שכתוב: "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ". אמרה לו - מה עושה מאותה שעה ועד עכשיו? אמר לה - הקב"ה מזווג זיווגים: בתו של פלוני לפלוני, אשתו של פלוני לפלוני, ממונו של פלוני לפלוני. אמרה לו - וזו היא אומנותו?! אף אני יכולה לעשות כן! כמה עבדים וכמה שפחות יש לי, לשעה קלה אני יכולה לזווגן. אמר לה - אם קלה היא בעיניך, קשה היא לפני הקב"ה כקריעת ים סוף. הלך לו ר' יוסי בן חלפתא. מה עשתה? נטלה אלף עבדים וכנגדן אלף שפחות והעמידה אותם שורות שורות, אמרה - פלוני ישא פלונית ופלונית תנשא לפלוני, וזווגה אותם בלילה אחד. למחר באו אליה, זה מוחו פצוע וזה עינו שמוטה, זה רגלו שבורה. אמרה להם - מה לכם? זו אמרה אין אני רוצה בזה, וזה אמר אין אני רוצה בזו. מיד שלחה והביאה את ר' יוסי בן חלפתא, אמרה לו - אין א-לוהא-כא-להיכם. אמת היא תורתכם נאה ומשובחת, יפה אמרת.

מלבד מקור זה, המדגיש את המשמעות המיוחדת שיש בכל בחירת בן זוג, ושהבחירה אינה אקראית אלא מכוונת מלמעלה, אפשר להביא גם את המקור המפורסם הבא:
אמר רב יהודה אמר רב: ארבעים יום קודם יצירת הוולד בת קול יוצאת ואומרת - בת פלוני לפלוני¹⁷.

המשמעות של מקורות אלו לזוג יכולה להיות רבה מאד. החתן והכלה נמצאים סמוך להחלטתם לבוא בברית הנישואין. זו החלטה חשובה ביותר, אולי ההחלטה הגורלית בחייהם. לעיתים ההיסוסים וחוסר הוודאות לגבי עצם הנישואין בכלל ולגבי בן הזוג המסוים בפרט ממשיכים גם לאחר ההחלטה הפורמלית. המדרשים עשויים אולי לתת את הכיוון האמוני על המצוה, על התועלת ועל הצורך לכל אדם בבניית בית על ידי נישואין, ואולי גם לקבל יותר ביטחון על ההחלטה לגבי בחירת בן הזוג. לגבי זוגות הבטוחים בדרכם ומשוכנעים בהחלטתם ורואים בקשר שביניהם ממש "זיווג מן השמים" - מדרשים אלו רק יחזקו את דעתם על הקשר שביניהם. בכל מקרה הברכה ומשמעותה נותנים חיזוק ויתר משמעות לקשר הרוחני ולהתאמה בין בני הזוג¹⁸.

16. בראשית רבה סח, ד.

17. סוטה ב, א.

18. לחיזוק כזה עשויה להיות משמעות גדולה ביותר. לא כל הזוגות הנישאים הולכים בביטחון מלא אל החופה. חיזוק חיובי מסמכות רבנית דתית, יכול לתת בטחון ועידוד במקרים שהרב כלל לא העלה על דעתו עד כמה דבריו חיוניים ומסייעים.

ה. תגל העקרה

עד כה עסקנו בהיבט האוניברסלי באדם באשר הוא. מכאן ישנו מעבר אל ההיבט הלאומי: "שש תשיש ותגל העקרה בקבוץ בניה לתוכה בשמחה, ברוך אתה ה' משמח ציון בבניה". סיום הברכה לכאורה סותר את ראשיתה, שהרי אין בנים לעקרה וכיצד תשמח בהם? כאן המקום לפתוח יחד עם בני הזוג בנחמות ישעיהו¹⁹:
רני עקרה לא ילדה, פצחי רנה וצהלי לא חלה, כי רבים בני שוממה מבני בעולה אמר ה'.

מתוך הפסוקים עולה התמונה של מי שהיו לה בנים רבים אך נותרה כאשה עקרה שלא ילדה, מפני שבניה יצאו בגולה ועולליה הלכו שבי לפני צר. הנביא מנחם את כנסת ישראל ואת ארץ ישראל שעוד ישו בו בנים לגבולם. עוד יתקבצו בניה של העקרה אליה מכל קצוות הארץ. נבואה זו - נאדרת היא ומרוממת, אך כאן יש לשאול: מה ראו חכמינו לקבוע ברכה זו מתחת לחופה?

כל זמן שהיה עם ישראל בגולה, ללא ארץ וללא קשר בין היהודים בכל ארצות פזוריהם, היה הקשר והזהות בין כל הבנים הגולים על ידי תורה משותפת ומנהגים משותפים. באין מסגרת לאומית בגולה, חיפש עם ישראל מסגרות חליפיות מצומצמות. אנו רגילים לציין בדרך כלל את מסגרת הקהילה כמסגרת התומכת. אולם עלינו לציין גם את המסגרת הפרטית ביותר ששמרה על כל אדם ועל כל משפחה בגולה, והיא מסגרת המשפחה שנוצרה על ידי חופה וקידושין כדת משה וישראל. דווקא מתחת לחופה, שהיא המסגרת המצומצמת ביותר בעם ישראל, מצאו חכמים לנכון להזכיר את הגעגועים והכמיהה למסגרת הלאומית הרחבה של ארץ ישראל וציון, שתשיש ותגל בקבוץ בניה לתוכה בשמחה.

מבחינה חינוכית יש לציין כאן נקודה משמעותית ביותר שבדרך כלל עלולה להישכח מרוב פשטותה, והיא יכולתנו כיום לערוך חופות בארץ ישראל ואפילו בירושלים. עובדה זו נראית כל כך מובנת מאליה עד שיש צורך לעורר את עצמנו וגם את בני הזוג, לעובדה שלדורות רבים היתה אפשרות זו בגדר חלום רחוק וכמעט דמיוני. במקרים לא מעטים ניווכח שהוריהם של בני הזוג נישאו בחו"ל, ובאופן כמעט מוחלט ניתן לשער שסביהם לא התחתנו בארץ. יש להדגיש את העובדה שיהודים בכל הדורות בירכו ברכה זו על אף שנראתה רחוקה ובלתי מציאותית, מכוח האמונה בגאולה, שדורנו זכה לחוות וגם מכוחה של תפילה הבאה לידי

¹⁹ בפרק נד. זו הפטרת פרשת נח וגם הפטרת כי תצא. חשוב לפתוח את ספר התני"ך יחד עם בני הזוג. הדבר מראה את הקשר הפשוט והישיר מהנביאים אל חכמינו שניסחו את הברכות ואלינו.

ביטוי בברכה השביעית: "מהרה ה' א-להינו ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה, קול מצהלות חתנים מחופתם ונערים ממשתה נגינתם". דגש על נקודה זו עשוי ללמדנו להכיר בטובה ובנסים שהקב"ה עשה עמנו. ישנו יסוד סמלי עמוק בקישור בין הממד הלאומי לממד האישי. כל בנין אישי - כחופה וקידושין, נתפס כחלק ממימוש בניין הבית הלאומי - גאולה וקיבוץ גלויות. על כן "כל המשמח חתן וכלה כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים". כך הם דברי הגמרא²⁰ על פי פסוקי ירמיהו²¹: דכה אמר ה' עוד ישמע במקום הזה אשר אתם אומרים חרב הוא מאין אדם ומאין בהמה, בערי יהודה ובחוצות ירושלים הנשמות מאין אדם ומאין יושב ומאין בהמה: קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה... כי אשיב את שבות הארץ כבראשונה אמר ה'.

לא רק בשמחה ישנו שיתוף, אלא גם באבלות. כל חורבן אישי הוא חלק של החורבן הלאומי. ועל כן מנחמים את האבלים על מת פרטי - "המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים". הקישור הוא קבוע, בעת שמחה ובעת צער. מנגד - הישות הלאומית נתפסת כישות פרטית. ציון היא אשה עקרה. בני ישראל הם בניה הפרטיים. הברית בין בני ישראל והקב"ה נתפסת כברית נישואין. יש כאן קשר גומלין בין הזהות הפרטית לבין הזהות הלאומית שהוא קשר יסודי וקבוע בעם ישראל. יש להדגיש שהמשמעות הלאומית והאוניברסלית שיש בשמחת הנישואין, אינה גורעת מהחוויה האישית ואינה מוחקת אותה, אלא אדרבה - מעצימה אותה. הסידור במעגלים שומר על כל אחד מהממדים במקומו הראוי, ואין אחד מהם נכנס בתחומו של חברו. המעגלים החיצוניים מעצימים את המעגל הפנימי.

ה. רעים האהובים

"שמח תשמח רעים האהובים כשמחך יצירך בגן עדן מקדם, ברוך אתה ה' משמח חתן וכלה." כאן אנו מגיעים למעגל הפנימי ביותר - מעגל החתן והכלה, לאחר ההבהרה ש"רעים האהובים" הם החתן והכלה, בזכות עובדת היותם אוהבים. אפשר לשאול את הזוג מי הוא אותו "יצירך בגן עדן מקדם" ועל שום מה הפכה שמחתו לגורם משמעותי עד כדי אזכורו בברכה. חלק מהזוגות מצליחים להגיע בעצמם לזיהויו של אדם הראשון כאותו "יצירך בגן עדן", אולם לרוב לא מבינים על שום מה הפכה שמחתו לחלק קבוע מנוסח שבע הברכות שתחת החופה.

20. ברכות ו, א.

21. לג י-יא.

התשובה (שבדרך כלל מאד מוצאת חן בעיני הזוגות) היא שאדם שמח בחוה שמחה גדולה מפני שחיה היתה האשה היפה ביותר, החכמה ביותר, המוצלחת ביותר והמוכשרת ביותר בעולם - פשוט מאד, בגלל היותה ללא מתחרות. כך גם מסתבר שחיה שמחה באדם אישה מאותה סיבה בדיוק.

משמעות הברכה לזוג לפי זה היא עמוקה, אישית ומיוחדת. מברכים את החתן והכלה שכל אחד מהם ישמח בבן או בבת זוגו כאילו היה היחיד בעולם, ללא מתחרים או מתחרות, ללא צורך במחשבה על אפשרות השוואה לאחרים, מוצלחים יותר או מוצלחים פחות. בברכה זו באים לידי ביטוי שיא ייחודם וקידושם של בני הזוג זה לזו.²² לאחר המעבר בדרך מעגלי השמחה מהמעגלים האוניברסליים אל המעגל הפנימי ביותר של החתן והכלה, באה הברכה השביעית וכוללת את כל המעגלים שוב.²³

ז. הברכה השביעית

"ברוך אתה ה' א-להינו מלך העולם אשר ברא ששון ושמחה, חתן וכלה, גילה רינה דיצה וחדוה, אהבה ואחווה ושלוש ורעות. מהרה ה' א-להינו ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה, קול חתן וקול כלה, קול מצהלות חתנים מחופתם ונערים ממשותה נגינתם, ברוך אתה ה' משמח חתן עם הכלה."

"ברוך אתה ה' א-להינו מלך העולם אשר ברא ששון ושמחה, חתן וכלה, גילה רינה דיצה וחדוה, אהבה ואחווה ושלוש ורעות". חלק זה מקביל לחלק האוניברסלי שפתח את מסגרת שבע הברכות.

מעבר למשמעות האוניברסלית של "לשבת יצרה" שהזכרנו בברכת "שהכל ברא לכבודו", ישנה משמעות אוניברסלית נוספת, והיא עניין השמחה. מובא בגמרא²⁴ שבשעה שאדם נשא

22. כאן גם אפשר להעלות בפני בני הזוג את המגמה הכללית של חוקי טהרת המשפחה, שמטרתם בין השאר גם שמירת הקשר האישי המיוחד בין בני הזוג לאורך ימים ושנים ארוכות: "שתהא חביבה עליו כיום כניסתה לחופה".

23. לברכה השביעית ישנו מעמד מיוחד. יש לציין שבשבעת ימי המשתה אם יש פנים חדשות מברכים את כל שבע הברכות. אך אם אין פנים חדשות מברכים רק ברכת בורא פרי הגפן וברכה שביעית. לפי המבנה שניסינו לתאר, כלל זה מוסבר ומבואר שהרי ברכה שביעית כוללת בתוכה את כל הברכות שקדמו לה. לכן אם יש פנים חדשות ישנו צורך לחזור שוב על כל המבנה כמו שהיה מתחת לחופה, שהרי הפנים החדשות נעדרו מהחופה. אבל באין פנים חדשות מספיקה הברכה השביעית שהיא תמצית הברכות כולן.

24. עירובין יח, ב - "ויביאה אל האדם" - מלמד שעשה הקב"ה שושבינות לאדם הראשון. ופירש רש"י שם: שנשתדל בחיתונו לשמחו ולהתעסק בצרכי סעודת חופה.

את חוה, הקב"ה בכבודו ובעצמו בא לשמחם. שמחה גדולה יש לפני הקב"ה מאז ביכולתו של האדם להמשיך בבניינו של עולם על ידי בניית תאים משפחתיים, שזו מסגרתו הטבעית של האדם כפי שנקבעה בבריאה - "לא טוב היות האדם לבדו, אעשה לו עזר כנגדו"²⁵. מכוחה של שמחה זו ישנה ההוראה המיוחדת והמצוה לשמח חתן וכלה.

עניין השמחה מופיע אמנם פעמיים בברכות הקודמות - "שוש תשיש" במסגרת הלאומית, ו"שמח תשמח" במסגרת האישית של חתן וכלה. אולם בברכה השביעית הכוללת, מופיעה השמחה ביתר שאת וביתר עוז מאשר בברכות הקודמות. השמחה מופיעה בברכה השביעית גם במישור האוניברסלי - "אשר ברא ששון ושמחה, חתן וכלה, גילה רינה דיצה וחדוה...". השמחה מופיעה גם במישור הלאומי - "מהרה ה' א-להינו ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה, קול מצהלות חתנים מחופתם ונערים ממשתה נגינתם". כאן ישנה גם העצמה של השמחה - בנוסף לששון ולשמחה שהוזכרו בברכה החמישית, מוזכרים גם מצהלות החתנים, המשתה והנגינה.

במיוחד בולט הדבר במישור האישי - "משמח חתן עם הכלה". לעומת "משמח חתן" בפני עצמו, "וכלה" בפני עצמה, הרי שבברכה השביעית הסוגרת ומחברת את המעגלים כולם, בא החיתום "משמח חתן עם הכלה". ברכה זו בעצם מגלמת בתוכה גם את חיבור המישורים כולם במיוחד בהדגשת השמחה, וגם את חיבור החתן והכלה לאחדות אחת.



25. בראשית ב יח.